

Dragica Haramija
Maribor

ALI LAHKO SLIKANICE ZBOLIJO

Slikanice so najbolj razširjena, najbolj zaželjena in hkrati prva književnost, s katero se otrok sreča. Zato je toliko pomembnejše, da so slikanice kvalitetne.

Nekvaliteto slikanice lahko ugotovljamo na dveh področjih:

a) nekvaliteto na kateremkoli nivoju njene zgradbe:

- ob njeni funkciji (v nejasni opredelitvi, ali gre za leposlovno ali za informativno slikanico),
- pri neprimerni izbiri zahtevnostne stopnje slikanice,
- na področju izvornosti predvsem pri slikanicah, ki imajo prevedeno (prirejeno, adaptirano) besedilo,
- pri ustvarjalnem postopku, kadar ilustracija in besedilo nista usklajena, kar se lahko zgodi pri vseh treh tipih ustvarjalnega postopka (avtorska slikanica, avtorja sta stalna sodelavca, avtorja nista stalna sodelavca),
- pri notranji urejenosti slikanice kot napačno razmerje besedila in ilustracije, večinoma pa gre pri tej točki za kičasto ilustracijo,
- pri izboru besedila, uporabljenega za slikanico. Ta vidik slikanice je nekvaliteten predvsem pri priredbah in adaptacijah besedil ali ob spremembi literarne vrste, v kateri je besedilo prvotno napisano.

b) nekvaliteto, ki ne izvira iz slikanice same, jo pa zelo siromaši:

- precenjevanje ali podcenjevanje bralca/poslušalca,
- neprimerna interpretacija besedila (predvsem odraslih),
- neprimeren odnos do knjig,
- potrošništvo, ki je s slikanico gotovo povezano.

1. Slabosti slikanice glede na zgradbo¹

1.1 Funkcija slikanice

Zgodi se, da ne moremo natančno določiti, ali gre za leposlovno ali za informativno slikanico. Kadar gre za tovrstno slabost, največkrat ne vemo (starši, vzgojitelji, učitelji), kako bi slikanico interpretirali. Pojavi se vprašanje, če je slikanica primerna npr. za spoznavanje neke nove predmetne stvarnosti, ali je hkrati tudi dovolj kvalitetna na estetskem področju. Bolje je, če lahko slikanico uvrstimo v eno

¹ Vidike značilnosti slikanice sem povzela po Marjani Kobe.

izmed skupin, kajti vsaka od njiju ima svoje specifične značilnosti. Praviloma ponudimo otroku informativno slikanico, kadar želimo doseči določen pragmatičen namen (učenje, spoznavanje stvarnosti...), leposlovnna slikanica pa ima pomembnejšo vlogo pri estetskem razvoju otroka.

Kadar slikanici ni točno določena vloga informativnosti ali leposlovnosti je velikokrat neprimeren tudi izbor funkcijskih zvrsti jezika. Informativna slikanica zahteva namreč zaradi svoje vsebine uporabo neumetnostnega jezika, leposlovnna pa uporabo umetnostnega jezika.

1.2 Slikanica glede na zahtevnostno stopnjo

Najpogostejša napaka je, da posrednik med besedilom in poslušalcem (starši, učitelji, vzgojitelji...) ne izbere primerne slikanice za sposobnosti in potrebe otrok določene starosti. Zelo tenkočutno je potrebno prehajati od leporella (s tem mislim vse tri njegove stopnje) preko kartonske knjige do slikanice v klasičnem pomenu. Za otroka je najprej pomembnejša vizualna podoba slikanice (predvsem ilustracije, niso pa zanemarljive tudi druge sestavine fenomenalne plasti književnega dela), šele sčasoma postane pomembno tudi besedilo (razumevanje zgodbe, zgradba besedila, pojavljanje tropov in figur ipd.).

1.3 Slikanice glede na izvirnost

Marjana Kobe loči štiri tipe slikanice glede na izvirnost: izvirno slovensko slikanico, kjer sta avtor besedila in ilustrator Slovenca, slikanico s slovenskim prevodom tujega besedila in izvirnimi slovenskimi ilustracijami, slikanico z izvirnim slovenskim besedilom in ilustracijami tujega avtorja, slovensko izdajo tuje slikanice.

Najbolj ogrožena in zlorabljena je vrsta slikanic s slovenskim prevodom tujega besedila in izvirnimi slovenskimi ilustracijami. Navadno ni večjih kakovostnih primanjkljajev, če je takšno besedilo v resnici prevedeno (seveda s predpostavko, da je original kvaliteten), problem pa nastopi pri adaptacijah in prirejanju tujih besedil. Kobetova pravi², da je vprašljiv že sam izbor besedil, ki jih želi založba izdati. Pri nekvalitetnem prevodu (adaptaciji, priredbi) največkrat prevajalec (adaptator, prirejevalec) besedila ni znan, se pa zgodi, da se pojavijo ob neprimernih prevodih tudi imena zelo znanih in cenjenih prevajalcev. Samovoljni posegi v besedilo so lahko zelo moteči, včasih so stopnjevani do te mere, da besedilo skoraj ni več prepoznavno. V takih primerih govorimo o kičasti slikanici na besedilni ravni.

1.4 Slikanica glede na ustvarjalni postopek

Močnejša vez med besedilom in ilustracijo nastane navadno, če je slikanica avtorska ali pa če sta avtorja besedila in ilustracije stalna sodelavca. V teh dveh

² Kobe Marjana: *Priredba klasičnih del iz svetovne književnosti za mladino v slikanicah za najmlajše. Otrok in knjiga* 1. Maribor: Obzorja, 1972, str. 52–66.

primerih nastajata obe sestavini, torej besedilo in ilustracija, hkrati, zato je manj možnosti, da pride do neuskklajenosti med eno in drugo sestavino slikanice. Večja nevarnost preti slikanici, katere avtorja sta naključna sodelavca zgolj pri enem projektu. Neustreznost izhaja iz ene od sestavin slikanice (besedila ali ilustracije) zaradi nekvalitetnosti, neprilagojenosti starostni stopnji otroka ali nepovezanosti besedila in ilustracije v funkcionalno celoto.

1.5 Notranja urejenost slikanice

Pri notranji urejenosti ločimo vrsto ilustracije v povezavi z besedilom. Ne glede na to, če ima slikanica klasične ilustracije ali ilustracije, razpršene med besedilo, ali ilustracije, ki se z besedilom dopolnjujejo v celoto, je lahko organiziranost obeh sestavin slikanice neustrezna. Razmerje med besedilom in ilustracijo v škodo ene ali druge sestavine (obe morata biti enakovredni, ne glede na obseg, ki ga zastopata v slikanici) je nevarno, kajti slikanica izgubi svoj osnovni pomen simbioze med obema sestavinama. Pogost pa je tudi pojav kičaste ilustracije v škodo celotne slikanice.

1.6 Izbor besedila v slikanici

Največkrat je neustrezno besedilo v slikanici adaptirano ali prirejeno iz bistveno obsežnejših književnih vrst, kot jih prenese obseg slikanice. Prirejevalci ali adaptatorji se zato odločajo za bolj ali manj posrečene variante osnovnega besedila, ki pa je v takih primerih v veliki nevarnosti, da izgubi kvantiteto v škodo kvalitete. Problematične so predvsem adaptacije mladinskih romanov (včasih pa že kar nemladinskih del) na nivo slikanice, saj so taka besedila v originalu dolga sto in več strani, slikanica pa prenese največ okrog deset strani besedila (kadar je dolga eno avtorsko polo). Tako pride do združevanja več književnih oseb v eno, izpuščanja dogodkov, združevanja motivov ipd. Pereč problem pa predstavlja tudi sprememba književne zvrsti literarnega besedila, kar vodi običajno v zelo slabo priredbo slikanice. Najpogosteje spreminjajo prirejevalci prozno besedilo, ki ima narativni značaj, v lirsko besedilo, kjer postane tretjeosebna pripoved naenkrat izpoved lirskega subjekta, kar pa po svojem notranjem ustroju tako besedilo ne more biti.

2. Slabosti, ki vodijo v nekvalitetnost slikanic, vendar ne izvirajo iz slikanic samih

2.1 Slikanica v trenutku izgubi vse svoje pozitivne lastnosti, če jo ponudimo bralca/poslušalca neprimerne starosti. Paziti je potrebno na zahtevnostne stopnje, v katere se slikanice delijo, in na otrokov duševni razvoj ter njegove življenjske izkušnje. Če bomo bralca/poslušalca precenili ali podcenili, bo le-ta kaj hitro izgubil zanimanje za književnost. Zapravljena radovednost, ki otroka spodbuja k branju/poslušanju literature, se zelo težko ponovno pridobi. Pri preценjevanju otroka dosežemo ravno obraten učinek: otrok se začne podcenjevati, ker določenega besedila ne razume. Pri podcenjevanju otrokovih sposobnosti pa se zgodi, da postane

književnost, ki jo otrok z lahkoto obvladuje, zanj nezanimiva, saj ne vključuje vseh otrokovih sposobnosti, zato jo začne otrok jemati zgolj kot zabavo.

2.2 Neprimerna interpretacija besedila

Zelo moteče je lahko, če odrasli (starši, učitelji, vzgojitelji) iščejo v književnem delu zgolj etične, estetske, zgradbene in druge plasti besedila, jih vrednotijo in pričakujejo od otrok, da bodo književno delo razumeli enako kot oni.

2.3 Neprimeren odnos do knjig

Neprimeren odnos je opaziti predvsem v knjižnicah. Velikokrat vrnejo otroci strgane, polite, počeckane, umazane... knjige, ki so ogledalo njihovega odnosa do književnosti.

2.4 Slikanice in potrošništvo

Slovenci imamo zelo majhne naklade knjig, kar velja v zadnjem času tudi za slikanice (in za mladinsko literaturo sploh). Nekoč so slikanice izhajale namreč v nakladah od 20000 do 30000 izvodov, redko v manjših nakladah (od 5000 do 10000 izvodov), danes je naklada slikanic bistveno nižja, to je okrog 2000 izvodov enega naslova. Ker so slikanice še vseeno zelo množična literatura, je velika nevarnost, da bo prišla do otroka nekvalitetna slikanica. Slikanice so tudi edine knjige, ki jih je mogoče kupiti tako rekoč povsod (v samopostrežnih trgovinah, kioskih, na poštah, bencinskih servisih, naročila po katalogu na domu), ne samo v specializiranih knjigarnah. Slikanice so tudi »priločno« darilo ob raznih praznikih, žal pa se ob takšnih priložnostih bolj malo gleda na kvaliteto, tem bolj pa na ceno.

Literatura:

Grafenauer Niko: *Slikanica in njeno sporočilo. Otrok in knjiga 4*. Maribor: Obzorja, 1976, str. 7–12.

Kobe Marjana: *Privedbe klasičnih del iz svetovne književnosti za mladino v slikanicah za najmlajše. Otrok in knjiga 1*. Maribor: Obzorja, 1972, str. 52–66.

Kobe Marjana: *Slovenska slikanica v svetovnem prostoru. Otrok in knjiga 4*. Maribor: Obzorja, 1976, str. 13–31.

Otrok in knjiga 25. Maribor: Obzorja, 1987 (prispevki s posvetovanja o kiču).

Otrok in knjiga 37. Maribor: Mariborska knjižnica in Pedagoška fakulteta, 1994 (prispevki s posvetovanja o trivialni literaturi).